

Engelse-import vijzel te Poortugaal

N. L. van Dinther

Enige jaren geleden is aandacht geschonken aan fragmenten van vijzels afkomstig uit Engeland en vervaardigd uit zogenaamd „Purbeck marble”¹. De kennis over vorm en verspreiding van vijzels van Purbeck marble in ons land kan nu worden aangevuld met twee vondsten te Poortugaal en te Spijkenisse.

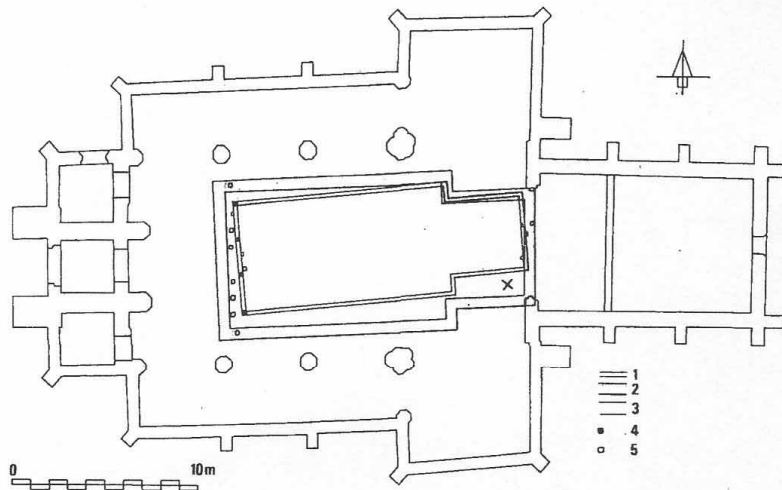
De vondst te Poortugaal is zeer vertraagd bekend geworden en dateert uit 1971. Eerst in 1980, ter gelegenheid van NCRV's-kerkepad, werd ze door de vinder onder de aandacht van de auteur gebracht. De vijzel is in 1971, bij werkzaamheden in verband met de aanleg van

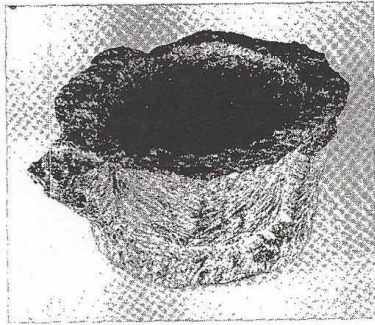
vloerverwarming in de Ned. Herv. kerk te Poortugaal, gevonden na officiële werktijd. De vindplaats bevindt zich dicht bij het koor (zie afb. 1). De vijzel werd mee naar huis genomen en is daardoor niet bekend geworden aan de archeoloog van het Bureau Oudheidkundig Onderzoek van de dienst gemeente-werken te Rotterdam, die toentertijd een onderzoek deed in de kerk.

De door de vinder aangeduide plaats geeft een aanwijzing, dat de vijzel in de grond is gekomen bij de bouw van de eerste stenen kerk te Poortugaal. Wellicht heeft de vijzel gezien de vorm secundair dienst gedaan als wijwaterbakje; hoe hij in de grond is gekomen, blijft raadselachtig.

De stenen kerk te Poortugaal kwam in de plaats van de circa 1180 uit hout opgetrokken kerk. Het ter plaatse verrichte archeologisch onderzoek heeft aanwijn-

1. Plattegrond Ned. Herv. kerk te Poortugaal.
1. buiten kerk XIII 2. bakstenen kerk XIII A 3. huidige kerk 4. paalgaten buiten kerk XIII d. 5. paalgaten noodwanden XIV B
x. vindplaats vijzel. Naar van Dinther, 1979.

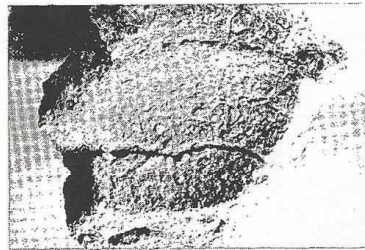
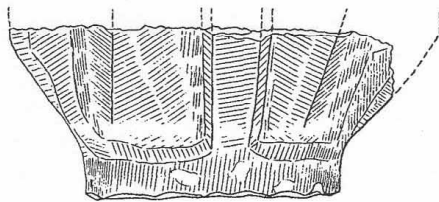

2. Vijzel van Purbeck marble gevonden te Poortugaal. Foto Bureau Oudbeidkundig Onderzoek, Rotterdam.

gen opgeleverd, dat de bouw van de stenen kerk omstreeks 1220 gedateerd kan worden. De fabricage van de vijzel kan

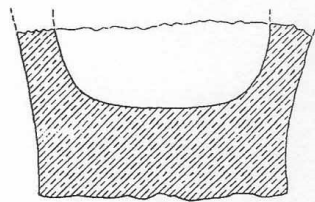
4. De Poortugaalse vijzel. Tekening BOO, Rotterdam.

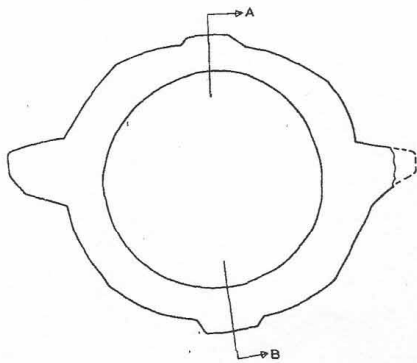
3. Fragment van een vijzel van Purbeck marble gevonden te Spijkenisse. Foto BOO, Rotterdam.

aldus op zijn laatst in het begin van de 13de eeuw geplaatst worden.

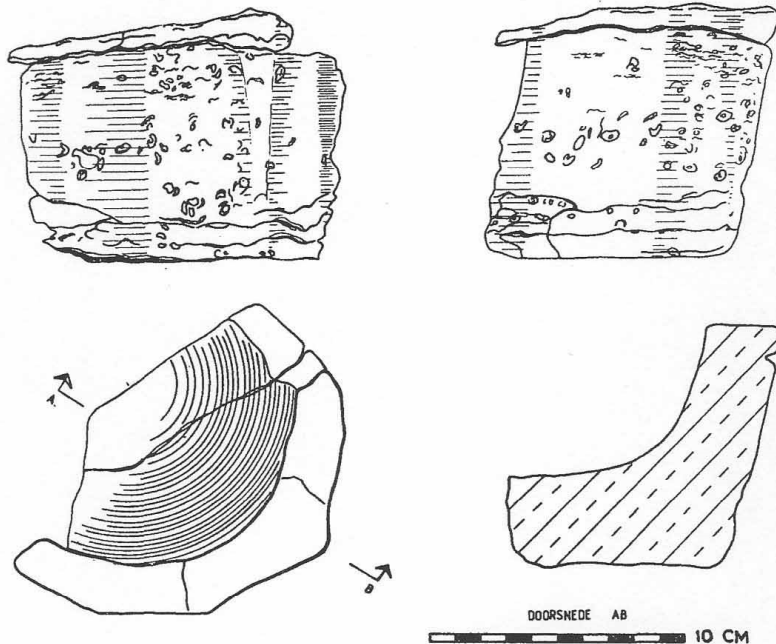
De Poortugaalse vijzel (zie afb. 2 en 4) is door de bereidwillige medewerking van mej. dr. de Groot vergeleken met een monster uit de collecties van gesteenten van het Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie te Leiden².

DOORSNEDE A-B

10 CM

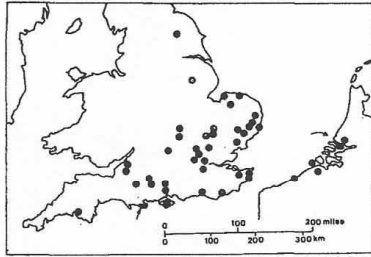
5. De Spijkenisser vijzel. Tekening BOO, Rotterdam.

Het monster uit de collecties is afkomstig uit de „Upper Purbeck beds”, uit de Boven-Jura en werd ten zuiden van Peveiril Point in Dorset (Engeland) verzameld. Het bestaat uit een samengekitte opeenhoping van slakkehuisjes met doorsneden van dezelfde vorm en grootte als ook op de onderzijde van de vijzel voorkomen. De middellijn van de doorsneden varieert van 0,2 tot 0,6 cm en heeft een modaal gemiddelde bij 0,35 cm. De vijzel heeft dezelfde grijsgroene kleur als het monster (dark greenish gray, 5GY 4/1), maar door verweering vertoont hij een aantal bruine vlekken (pale brown, 5 YR 5/2)³. Uit de grote overeenkomst tussen het karakteristieke gesteente van de vijzel en het vergelijkings-monster, beide opgebouwd

uit honderden slakkehuisjes van het zoetwaterslakje *Viviparus* en beide van dezelfde grijsgroene kleur, mag besloten worden, dat de vijzel vervaardigd is uit Purbeck marble.

In de zomer van 1979 is te Spijkenisse in het park Groenewoud⁴ in een context van schervenmateriaal uit het laatste kwart van de 13de eeuw een fragment gevonden van (vermoedelijk) een vijzel, vervaardigd uit Purbeck marble (zie afb. 3 en 5). Op de foto is duidelijk de samengekitte opeenhoping van slakkehuisjes van het zoetwaterslakje *Viviparus* te onderscheiden.

Behalve de exemplaren uit de omgeving van Ostende⁵, uit Aardenburg⁶ en uit de Oudelandse polder te Cadzand⁷, kunnen de vindplaatsen nu uitgebreid wor-

6. Vindplaatsen van vijzels vervaardigd van Purbeck marble. Naar Dunning, 1965-1966.

den met de vondsten te Poortugaal en Spijkenisse. Deze laatste twee importen zullen wellicht het land binnengekomen zijn via het Maasmondgebied, waar binnen de heren van Putten en hun rechtsvoorgangers hun domein hadden liggen. Handelsbetrekkingen tussen dit gebied en de Engelse zuidkust liggen voor de hand (zie afb. 6).

Noten

- ¹ cf. Dunning 1965-1966 en Veerman 1972.
- ² Schrijven dd. 8 sept. 1980 van de heer C. J. Overweel, werkzaam bij het I.P.L., aan de heer M. van Trierum van het Bureau Oudheidkundig Onderzoek te Rotterdam.
- ³ Rock-Color Chart 1963. The rock-color chart

committee, Geol. Soc. America. New York N.Y.

- ⁴ Vriendelijke mededeling van de heer G. H. Stam te Spijkenisse.
- ⁵ Zie Chocqueel 1950, p. 89, pl. II (onderste rij midden).
- ⁶ Zie Dunning 1965-1966.
- ⁷ Zie Veerman 1972.

Literatuur

- Chocqueel, A., 1950. *Les civilisations préhistoriques et anciens de la Flandre occidentale*. Bruxelles.
- Dinther, N. L. van, 1977. *Sprokkels uit Poortugaals Historie*.
- Dinther, N. L. van, 1979. *De laat-gotische kerk te Poortugaal*. Uitgave kerkvoogdij Ned. Herv. Gem. te Poortugaal.
- Dunning, G. C., 1965-1966. Medieval pottery and stone mortars imported to Aardenburg from England and France. *Berichten ROB*, 15-16, 199-210.
- Hoek, C., 1972. Oudheidkundig bodemonderzoek te Rotterdam en omgeving in 1971. *Rotterdams jaarboekje*, 105-121.
- Veerman, J. P., 1972. Vijzel van Purbeck marble te Cadzand. *Westerbeem XXI*, 171-173.

Watering 12,
3171 BG POORTUGAAL